

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА
У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ЗМІН.
СУЧАСНІ ВІЗІЇ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**PRACA SOCJALNA
W OKRESIE ZMIAN KRYZYSOWYCH.
WIZJE NOWOCZESNE**

MONOGRAFIA ZBIOROWA

*За науковою редакцією
Пелеха Юрія Володимировича*

Видавництво
"Волинські обереги"

2023

Затверджено рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 12 від 5 грудня 2023 року)

За науковою редакцією **Пелеха Юрія Володимировича**

Рецензенти:

Г. П. Шевченко, д-р пед. наук, професор, дійсний член НАПН України;

І. В. Малафійк, д-р пед. наук, професор;

Гжегош Гжибек, д-р хаб., професор.

Авторський колектив:

Галатюк М. Ю. (розділ 3.2); *Давиденко Г. В.* (розділ 2.2); *Daszykowska-Tobiasz J.* (розділ 1.2); *Korala E.* (розділ 2.5 – у співавторстві); *Kawka K.* (розділ 2.6 – у співавторстві); *Левчук І. Б.* (розділ 3.1 – у співавторстві); *Muszkietka R.* (розділ 2.5 – у співавторстві; 2.6 – у співавторстві); *Нечипорук Л. І.* (розділ 1.1); *Оксенюк О. В.* (розділ 1.3); *Пелех Ю. В.* (наукова редакція, передмова, розділ 3.1 – у співавторстві); *Петрук Л. П.* (розділ 3.3); *Стеца Н. В.* (розділ 2.4); *Філоненко Р. С.* (розділ 2.3); *Шевців З. М.* (розділ 2.1).

С-69 Соціальна робота у період кризових змін: сучасні візії: колективна монографія. За наук. ред. Пелеха Ю. В. – Рівне: Волинські обереги, 2023. 308 с.

ISBN 978-617-8260-70-5

Колективну монографію «Соціальна робота у період кризових змін: сучасні візії» розроблено у відповідності до наукової тематики кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету. У монографії окреслено основні тенденції розвитку соціальної роботи у період кризового стану, спричиненого пандемією COVID-19 та воєнною агресією російської федерації проти незалежної держави Україна. Системно, різнобічно і цілісно розкрито проблеми сучасної методології, теорії і практики соціальної роботи та висвітлено авторські візії щодо оновлення її змісту в умовах воєнно-кризового стану. На теоретико-практичному рівні запропоновано нові методики формування особистості сучасного соціального працівника, асистента родини, фахівця з інклюзивної освіти у процесі професійної підготовки.

Для соціальних працівників, студентів спеціальності 231 «Соціальна робота», фахівців інклюзивної сфери, фізичної реабілітації, слухачів докторантських студій, викладачів ЗВО.

УДК 36

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
Розділ I. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПЕРІОД КРИЗОВОГО СТАНУ	7
1.1. Соціальна робота із внутрішньо переміщеними особами в Україні в умовах війни	7
1.2. Завдання соціальних працівників у період пандемії COVID-19.....	31
1.3. Соціально-педагогічна робота із сім'ями трудових мігрантів	41
Розділ II. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	66
2.1. Підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» до надання соціальної послуги супроводу в інклюзивному середовищі	66
2.2. Цифрова інклюзія та доступність в Україні та світі. Аналіз тенденцій та перешкод	88
2.3. Інклюзивне навчання як аспект соціально-педагогічного простору сучасної України.....	126
2.4. Сучасні підходи щодо використання арт-терапії у соціальній інклюзії	146
2.5. Рухотерапія осіб похилого віку.....	164
2.6. Рухотерапія дітей із інтелектуальними розладами	181

Розділ III. ІННОВАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА.....	195
3.1. Інтерактивні театральні методики в роботі соціального працівника / соціального педагога	195
3.2. Сучасні здоров'язберезувальні технології у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників.....	247
3.3. Самоосвіта – як важливий компонент професійного самовдосконалення майбутнього фахівця	273
ПРО АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ	297
ПРО КАФЕДРУ.....	305

3.2. Сучасні здоров'язбережувальні технології у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників

W tej pracy zwrócono uwagę na problem wykorzystania metod oszczędzających zdrowie w procesie kształcenia przyszłych specjalistów pracy socjalnej w obszarze edukacji. Stwierdzono, że naukowe koncepcje opieki zdrowotnej nad studentami ujawniają się w pracach o tematyce filozoficzno-pedagogicznej, społeczno-psychologicznej i metodycznej. Właściwa analiza problemu wymagała wyjaśnienia pojęcia «technologie oszczędzające zdrowie».

Treść artykułu skupia się na fakcie, że metody oszczędzające zdrowie są podstawą wszystkich metod pedagogicznych, które służą poprawie i regeneracji zdrowia uczniów. W kontekście pedagogiki ochrony zdrowia celem metod edukacyjnych w ochronie zdrowia jest zapewnienie przyszłym specjalistom pracy socjalnej możliwości zachowania zdrowia w okresie studiów w uczelni. Metody edukacyjne sprzyjające zdrowiu pomagają kształtować niezbędną wiedzę i kompetencje przyszłych specjalistów, uczyć, jak wykorzystywać zdobyte doświadczenie w działalności zawodowej, a także w życiu codziennym.

Na podstawie analizy źródeł naukowych ustalono rodzaje metod prozdrowotnych stosowanych w szkołach wyższych. Autorka wyjaśniła główne kierunki wdrażania idei pozytywnych doświadczeń w rozwoju metod oszczędzających zdrowie w działalności zawodowej pracownika socjalnego w obszarze edukacji.

W artykule zaproponowano treść specyfikacji elementów systemu narzędzi i zasad dydaktycznych w kontekście metod oszczędzających zdrowie w kształceniu specjalistów pracy socjalnej. Ustalono, że wprowadzenie metod oszczędzających zdrowie do procesu edukacyjnego wiąże się z wykorzystaniem szeregu środków, do których zalicza się: medyczno-higieniczne, kulturę fizyczną – zdrowie, leczenie, rehabilitację-zdrowie, społeczno-adaptacyjne, środowiskowe, zapewnienie bezpieczeństwa życia przyszłym specjalistom pracy socjalnej.

W artykule zaproponowano teoretyczne modele kształtowania zdrowego stylu życia dla przyszłych specjalistów pracy socjalnej. Można wyróżnić następujące modele teoretyczne: unidyscyplinary, multidyscyplinary i zintegrowany.

Autorskie badania naukowe dowodzą, że zastosowanie metod oszczędzających zdrowie pozwala na kompleksowe podejście do oceny warunków kształcenia, szkolenia i rozwoju przyszłych specjalistów pracy socjalnej.

Słowa kluczowe: doświadczenie, metody zdrowie oszczędzające, proces edukacyjny, kształcenie specjalistów, praca socjalna.

This text highlights the problem of using health-saving technologies in the process of training future specialists of social work in the field of education. It was found that the scientific concepts of health care of students are revealed in works of philosophical-pedagogical, social-psychological and methodical direction. During the study of the noted problem, the meaning of the concept of «health-saving technologies» was clarified.

The content of the article focuses on the fact that health-saving technologies are the basis of all pedagogical technologies that are used to improve and reproduce the health of students. In the context of health care pedagogy, the purpose of health care educational technologies is to provide future social work specialists with the opportunity to maintain health during the period of study at a higher education institution. Health-saving educational technologies help to form the necessary knowledge and competence in future specialists, to teach how to use the acquired experience in professional activities, as well as in everyday life.

Based on the analysis of scientific sources, the types of health-saving technologies used in higher education institutions have been established. The author clarified the main directions of implementation of the ideas of positive experience in the development of health-saving technologies in the professional activity of a social worker in the field of education.

The article proposes the content lines of the specification of the elements of the system of didactic tools and methods in the context of health-saving technology for the training of social work specialists. It was established that the introduction of health-saving technologies into the educational process is associated with the use of a number of measures, which include: medical-hygienic, physical culture-health, treatment, rehabilitation-health, social-adaptation, environmental, as well as ensuring the safety of life activities of future social work specialists.

The article proposes theoretical models for the development of a healthy way of life for future social work specialists. These theoretical models include: unidisciplinary, multidisciplinary and integrated.

The author's scientific investigations prove that the use of health-saving technologies helps to comprehensively approach the assessment of the conditions of education, training and development of future social work specialists.

Keywords: *experience, health-saving technologies, educational process, training of specialists, social work.*

Процес упровадження освітніх інновацій та професійна зорієнтованість викладача на важливості інноваційної педагогічної діяльності завжди залишались однією із важливих проблем підвищення результативності організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Актуальність відзначеної проблеми підтверджується існуван-

ням суперечності між необхідністю оновлення традиційних методик і технологій підготовки фахівців соціальної роботи і складнощами, які виникають під час подолання формального підходу викладачів до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

На сучасному етапі розвитку суспільства перед теорією і практикою педагогічної освіти виникають все складніші завдання, наприклад ті, що пов'язані з підсиленням існуючих і пошуком нових шляхів, концептуальних підходів до вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Комплексний аналіз наукових досліджень свідчить про існування потреби в підвищенні якості професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи. Актуальність цієї проблеми визначається вектором відповідальності щодо рівня надання освітніх послуг, інакше кажучи – необхідністю створення максимально сприятливих умов для навчання майбутніх фахівців соціальної роботи. Тому й не дивно, що проблема підготовки фахівців соціальної роботи перебуває в постійному фокусі науково-педагогічної думки.

Відзначимо, що значна увага науковців прикута до теорії та методики професійної підготовки студентів з використанням здоров'язбережувальних технологій, а саме – до проблем застосування медичних (лікувально-оздоровчих і фізкультурно-оздоровчих), соціально-адаптивних і екологічних підходів для забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи [2; 5; 7; 9; 10; 11; 16].

Аналіз енциклопедичних джерел, монографій та інших психолого-педагогічних досліджень, які стосуються професійної підготовки майбутніх фахівців, свідчить про широку змістову розгалуженість трактувань понять «підготовка», «готовність», «професійна підготовка» та «майбутній фахівець», а також про наявність широкого спектру підходів до їх розуміння [5; 7; 9; 15; 16; 18; 26].

Ми не будемо вдаватись у висвітлення різних точок зору щодо розуміння змісту всіх згаданих вище понять. Ми переконались у тому, що кожне визначення змісту понять «готовність» і «підготовка» має своє якісно-ціннісне зерно. Але зауважимо, що, на нашу думку, основна різниця між поняттями «підготовка» та «готовність» до професійної діяльності полягає в тому, що підготовка – це спеціально організований процес, який забезпечується закладами вищої освіти,

а готовність – це результат підготовки в цих закладах майбутнього фахівця до успішної професійної діяльності.

У контексті нашого дослідження згадаємо визначення поняття «професійна підготовка» з «Енциклопедії освіти». У ній відзначається, що професійна підготовка – це процес формування системи спеціальних знань, вмінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, які забезпечують можливість успішної діяльності за обраною професією [Енциклопедія освіти / В. Кремень. Київ: «Інтер», 2008. 1040 с.]. Ми використали саме це визначення професійної підготовки на підставі його універсальності. На наше переконання, відзначене тлумачення цього поняття доцільно застосовувати як «точку опори» для аналізу теоретичних основ підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи.

На нашу думку, для того, щоб сформувати викладачеві індивідуальний стиль професійної діяльності, який характеризується високим рівнем педагогічної творчості, йому необхідно вийти за межі консервативних власних поглядів щодо дотримання лише традиційних підходів і технологій до організації навчання. Йдеться про те, що неухильне дотримання та використання здобутків тільки традиційної системи освіти утруднює процес формування індивідуального стилю викладацької і науково-дослідницької діяльності викладача, що в свою чергу негативно впливає на удосконалення його компетентнісного досвіду професійної діяльності [3].

На наше переконання, інноваційна педагогічна діяльність посідає особливе місце у професійному зростанні викладача, а саме – допомагає бути постійним творцем принципово нових підходів та ідей з певної галузі знань, сприяє розвитку нового педагогічного мислення, а також удосконаленню освітнього простору підготовки майбутніх фахівців.

Науковцями встановлено, що в основі інноваційних процесів освітньої діяльності знаходяться якісно нові зміни, які стосуються організації педагогічного процесу [1; 6; 12]. Ці зміни прийнято вважати освітніми інноваціями – найвищим рівнем педагогічної творчості викладачів. До прикладу, впровадження інновацій на рівні використання здоров'язбережувальних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи – це складний творчий процес,

реалізація якого, на нашу думку, вимагає від викладачів-новаторів високого рівня професійного досвіду та науково-дослідницької компетентності.

Постановка проблеми. Досвід проведення освітніх реформ у країнах Європейського Союзу свідчить, що в Україні недостатньо приділено уваги щодо розробки національних програм, нормативно-правових документів, які стосуються підвищення продуктивності професійної діяльності соціального працівника сфери освіти. Невирішеною лишається проблема пошуку інноваційних механізмів упровадження здоров'язберезувальних технологій у закладах вищої освіти.

На думку Л. Даниленко і Л. Карамушки, освітніми інноваціями є вдосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи або їх складові, а також освітні технології, які в значній мірі підвищують результати освітньої діяльності [2]. З іншого боку, освітні інновації є структурним елементом «інновації», яка поєднує педагогічну, науково-дослідницьку, соціально-культурну та економічну складові.

На основі узагальнення наукових джерел ми встановили, що до педагогічних інновацій належать нововведення, які стосуються навчального та виховного процесу [1; 4; 6; 12].

Наприклад, до важливих проблем, які мають місце серед студентської молоді, належать: швидка втомлюваність, неспроможність протистояти шкідливим впливам з боку молодіжних субкультур і засобів масової інформації, низький рівень фізичної активності, відсутність інтересу до занять спортом, скарги щодо власного стану здоров'я.

На нашу думку, суттєво вирішити відзначені проблеми допоможе розробка та активне впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітню діяльність навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що сучасна освіта характеризується широким впровадженням технологічного підходу щодо вивчення взаємозв'язку здоров'я людини та її працездатності. Так, проблемам культури здоров'я людини присвятили свої дослідження: А. Апанасенко, Р. Айзман, М. Амосов, І. Брахман, Ю. Лисицин, В. Петренко [28].

Проблеми сучасних здоров'язберезувальних технологій в професійній діяльності соціального робітника галузі освіти все частіше

постають предметом наукових пошуків вітчизняних і зарубіжних дослідників та викладачів-новаторів [2; 8; 13; 20; 28].

Відзначимо, що всіх творчих викладачів, які здійснюють інноваційну діяльність, доцільно розділити на три групи. До першої належать викладачі-винахідники. Вони отримують свої інноваційні продукти шляхом власної пошукової діяльності. Другу складають викладачі-модернізатори, які намагаються вдосконалити та інакше використовувати елементи створених раніше систем навчання для того, щоб досягти необхідних результатів у підготовці майбутніх фахівців. До третьої належать викладачі-майстри, як правило, вони характеризуються швидким сприйняттям і здатні ефективно використовувати в своїй професійній діяльності не лише традиційні, але й новітні інструменти (засоби, методи та підходи) під час підготовки майбутніх соціальних робітників [4].

Аналіз наукової літератури [1; 6; 12] засвідчує, що інноваційна педагогічна діяльність викладача в контексті використання сучасних здоров'язбережувальних технологій під час підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи, як правило, характеризується багатьма важливими компетентностями, до прикладу:

- уміння здійснювати цілепокладання і планування навчально-пізнавальної діяльності у контексті сучасних вимог до особистості фахівця соціальної роботи;
- здатність проектувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи індивідуальні здібності та можливості студентів;
- уміння аналізувати і відстежувати динаміку інноваційних змін щодо використання здоров'язбережувальних технологій у всеукраїнському освітньому просторі;
- володіння інноваційними здоров'язбережувальними технологіями і методами навчання, а також використання сучасних підходів до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- уміння забезпечувати високий рівень внутрішньої мотивації і пізнавального інтересу до творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- готовність до здійснення творчого пошуку, здатність до постійного самовдосконалення та рефлексії у контексті використання здоров'язбережувальних технологій підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи;

– уміння розробляти проблемно-змістове забезпечення для реалізації творчої навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності студентів;

– володіння теоретико-методологічними знаннями, системою практичних умінь і навичок засвоєння та удосконалення здоров'я-збережувальних технологій підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи.

Різні аспекти використання здоров'язбережувальних технологій в навчально-виховному процесі школи та закладів вищої освіти відображено в наукових працях В. Бабица, В. Горащука, Г. Кривошеєвої (формування культури здоров'я); Н. Козак (здоров'язберігаючі освітні технології виховання підлітків основної школи) [15]; О. Гаснікової, О. Єжової (формування ціннісного ставлення до здоров'я); С. Свириденко (формування здорового способу життя).

У просторах мережі Internet неважко відшукати цілу низку захищених дисертацій, які є близькими до проблем впровадження та використання здоров'язбережувальних технологій в професійній діяльності соціального робітника галузі освіти. До відзначених праць належать: формування здоров'язбережувального простору для молодших підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі (Т. Бережна); формування духовного здоров'я учнів основної школи у процесі фізичного виховання (О. Отравенко); виховання у підлітків здорового способу життя різними засобами (О. Калюжна, В. Кузьменко, О. Свириденко, Д. Солопчук, А. Полулях). Втім, проблема, яка стосується використання саме здоров'язбережувальних технологій в професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної роботи, лишається висвітленою поверхнево. Наукові розвідки зосереджені в більшій мірі на методах і засобах фізичного виховання підростаючого покоління в загальноосвітніх навчальних закладах, а також в дитячо-юнацьких спортивних школах, закладах вищої освіти на рівні спортивних секцій з конкретних видів спорту. Проте потенціал (особливо розвивальний) використання здоров'язбережувальних технологій в професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної роботи, на нашу думку, є вивченим лише частково та змістовно нерозкритим.

У пошукових системах запропоновано понад 500 тисяч різноманітних джерел у контексті ключових слів «здоров'язбережувальні

технології» і «здоров'язберігальні технології». Отже, термін «здоров'язбережувальні технології», поряд із терміном «освітні технології» став «модним». У наукових джерелах спостерігаємо неоднозначність трактувань поняття «здоров'язбережувальні технології». Не складно побачити, що поняття «здоров'язбережувальні технології» є синонімом валеологічної освіти, формування здорового способу життя, культури здоров'я, здоров'язберігальної компетентності; також це розрізнені медичні або гігієнічні засоби й фізкультурно-оздоровчі технології та багато іншого [7; 8; 30].

Мета роботи (постановка завдання) – з'ясувати зміст поняття «здоров'язбережувальні технології», а також коротко проаналізувати основні аспекти сучасних здоров'язбережувальних технологій під час професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи в галузі освіти.

Методи дослідження. Для досягнення поставленого завдання застосовано наступні **методи дослідження**, а саме:

- *на емпіричному рівні:* вивчення результатів наукового дослідження провідних дослідників у царині соціальної сфери, передового професійного досвіду соціального педагога, який стосується впровадження здоров'язбережувальних технологій в закладах освіти, що дозволило сформулювати проблему, обґрунтувати актуальність теми дослідження, визначити його мету.

- *на теоретичному рівні:*

1. Аналіз і синтез результатів наукових досліджень, які стосуються теорії та методики соціальної роботи, а також змісту психолого-педагогічних джерел, Internet-ресурсів, монографій, дисертаційних досліджень, що надали змогу висвітлити основні аспекти сучасних здоров'язбережувальних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної роботи.

2. Педагогічне моделювання, індукція і дедукція – для з'ясування стану розробленості наукової проблеми.

Щоб дослідити здоров'язбережувальну діяльність у галузі освіти, а також схарактеризувати її зміст і систему продуктивних здоров'язбережувальних технологій, необхідно застосувати спеціальні методи наукового дослідження.

Одним з методів дослідження проблеми розробки та впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійній підготовці

соціальних робітників є культурологічний метод. Цей метод є сукупністю науково-методологічних прийомів, які поєднують системоутворювальні культурологічні поняття. Вважається, що змістове наповнення і призначення культурологічного підходу ґрунтується на поєднанні базових категорій, взаємозв'язків і результатів культурної спадщини: духовних продуктів діяльності людини впродовж минулих історичних епох, їх спадкоємності та подальшого розвитку до створення якісно нових культурних цінностей [24].

Виклад основного матеріалу підрозділу. Учені вважають [11], що суть здоров'язбережувальних технологій полягає в створенні сприятливих умов навчання у закладах вищої освіти (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчально-виховного процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); у забезпеченні повноцінного та раціонально організованого рухового режиму.

Здоров'язбережувальні технології є основою усіх педагогічних технологій, які використовуються з метою покращення та відтворення здоров'я підростаючого покоління. До них належать:

- здоров'язбережувальні (профілактичні щеплення, забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація збалансованого харчування);
- оздоровчі (фізична та психічна підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартовування, гімнастика, масаж, фітотерапія, арт-терапія);
- навчання здоров'ю (включення відповідних тем до програми навчальних дисциплін);
- виховання культури здоров'я та розвиток здоров'язберігальної компетентності у межах діяльності валеологічних гуртків та клубів, додаткових занять з фізичного виховання, спортивних змагань, конкурсів, вікторин тощо [16].

Здоров'язбережувальні технології – це такі педагогічні технології навчання, які засновані на: вікових особливостях пізнавальної діяльності суб'єктів навчання; оптимізації рівня проблемності та складності пізнавальних завдань; варіативності методів і форм навчання; оптимальному поєднанні рухових і статичних навантажень;

навчанні в малих групах; використанні наочності та поєднанні різних форм надання інформації; створенні емоційно сприятливої атмосфери; формуванні позитивної мотивації до навчання (педагогіка успіху); на культивуванні знань, які стосуються проблем здоров'я [17, с. 23].

У контексті педагогіки здоров'язбереження мета здоров'язбережувальних освітніх технологій – забезпечити студентам можливість збереження здоров'я за період навчання у закладі вищої освіти, сформувані у майбутніх фахівців необхідні знання, уміння і навички, навчити використовувати одержані знання в повсякденному житті [14, с. 17].

Результати наших наукових спостережень дозволяють відзначити основні підходи щодо аналізу здоров'язбережувальних технологій як педагогічного феномену. До цих наукових підходів належать:

- системно-структурний як показник якості освітніх технологій;
- організаційно-діяльнісний, який полягає в оптимальному поєднанні традиційних технологій навчання з принципами, методами і засобами, що спрямовані на збереження та підтримку здоров'я майбутніх фахівців;
- компетентнісний – технології формування здоров'язбережувальної компетентності, навчання основ здоров'я, здорового стилю життя, розвитку світогляду здорової особистості;
- інтегрований – навчально-методичний комплекс, який поєднує оздоровчо-фізкультурні та лікувально-профілактичні заходи;
- просторовий – створення сприятливого для збереження здоров'я студентів освітнього простору;
- особистісно-орієнтований. Цей підхід полягає в забезпеченні освітнього процесу з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей майбутніх фахівців [9; 16; 18; 26].

На нашу думку, вищевідзначені підходи доцільно конкретизувати у визначення здоров'язбережувальних технологій як системного методу проектування цілей, конструювання змісту, методів навчання, які зорієнтовані на підвищення рівня здоров'я студентів, розвиток у них умінь і навичок життєдіяльності, а також створення здоров'язбережувального освітнього простору в закладі вищої освіти, за умов здійснення вимірювання стану здоров'я майбутніх фахівців [9; 15; 26].

Аналіз наукових напрацювань (публікацій, монографічних праць і дисертаційних досліджень) надає підстави стверджувати про наявність різних трактувань змістового наповнення поняття «здоров'я-збережувальні технології». Це поняття трактують у контексті:

- оптимального поєднання традиційних технологій навчання з принципами, методами і засобами, які спрямовані на збереження здоров'я студентської молоді [26];
- показника якості навчальних технологій [11];
- технологій навчання здоровому стилю життєдіяльності [3; 7];
- системи фізкультурно-оздоровчої роботи і корекційно-профілактичних заходів [3; 10; 26];
- створення сприятливого для збереження здоров'я освітнього простору [5; 10];
- реалізації навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей здобувачів вищої освіти [9].

На думку М. Смирнова [25], до здоров'язбережувальних технологій доцільно віднести психолого-педагогічні технології, програми, методи та засоби, які спрямовані виховувати у студентської молоді особистісні якості, культуру здоров'я, що сприяють його збереженню та зміцненню, формують чітке уявлення про здоров'я як неоціненний скарб і цінність, спонукають до здорового способу життєдіяльності.

Зміст здоров'язбережувальних і здоров'яформувальних технологій полягає в комплексній оцінці умов виховання, навчання і розвитку. Завдання здоров'язбережувальних технологій – зберігати наявний стан студентів, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, навичок здорового способу життєдіяльності, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни стану здоров'я і здійснювати відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи, які будуть забезпечувати успішність навчально-пізнавальної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості», поліпшення якості життя суб'єктів освітнього процесу [8; 11].

З погляду вчених О. Чернишова та О. Демінської [5; 29] здоров'язбережувальні технології потрібно розглядати як одні з

найактуальніших освітніх підходів, а також як сукупність прийомів, форм і методів організації навчання без шкоди для здоров'я студентів, а також як якісну характеристику будь-якої педагогічної технології за критерієм її дії на здоров'я суб'єктів освіти.

Оскільки здоров'язбережувальні технології є засобом, який застосовується викладачем під час здійснення освітнього процесу, то їх реалізація має враховувати:

- соціальні моделі здоров'я;
- індивідуалізацію і особливості навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- інноваційні методи і форми навчання, які сприяють збереженню здоров'я кожного студента;
- особливості розвитку в студентів самоохоронної поведінки, відповідних умінь і навичок, які спрямовані на збереження власного здоров'я [10].

I. Поташнюк вважає, що здоров'язбережувальні технології передбачають систему умов навчання студентів (учнів), які враховують відсутність стресу, адекватність вимог, адекватність методик навчання і виховання. Варто також зважити на те, що здоров'язбережувальні технології поєднують:

- раціональну організацію навчально-виховного процесу (у відповідності з віковими, статевими, індивідуальними особливостями і гігієнічними вимогами);
- відповідність навчального і фізичного навантаження віковим можливостям;
- необхідний, достатній і раціонально організований руховий режим студентів [22, с. 111].

Прийнято вважати, що використання здоров'язбережувальних технологій сприяє формуванню фізичної культури здобувачів, що є важливим чинником професійної підготовки, зокрема й фахівців соціальної роботи. Цей напрям розвитку загальної культури особистості залежить від рівня системи знань і компетентнісного досвіду, поглядів, моральних і духовних цінностей студентів. Ми поділяємо точку зору К. Мелега в тому, що культура здоров'я – це система особистісних настанов, переконань, життєвих цінностей, основою яких є знання про здоров'я, що зумовлює свідоме, відповідальне,

ціннісне ставлення студента до свого здоров'я, а також до здоров'я оточуючих. Встановлено, що особистісні переконання і життєві цінності, які ґрунтуються на знаннях про здоров'я, сприяють формуванню динамічного стереотипу мислення, поведінки, а також діяльності, що спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я майбутніх фахівців [18].

Науковці констатують, що культура здоров'я студента є ширшим поняттям, ніж фізична культура, яка є однією із важливих складових культури здоров'я майбутнього фахівця. Більшість учених вважає, що серед важливих складових культури здоров'я студента доцільно згадати (за О. Міхеєнко):

- культуру харчування, яка поєднує систему компетентностей і практичного досвіду, що спрямовані на оздоровлення організму майбутніх фахівців через правильне харчування;
- культуру ендоекології, яка полягає в усвідомленні значущості внутрішньої екології організму студента як фактора, від якого залежать усі життєві прояви людського організму, наприклад, його біологічний потенціал;
- культуру психоемоційної активності. Інакше кажучи, культуру почуттів, думок та емоцій. Ця культура детермінує здатність регулювати і здійснювати самоконтроль поведінкових реакцій, а також налагоджувати безконфліктні стосунки з людьми, розуміння свого внутрішнього світу та інше;
- фізичну культуру, яка поєднує досягнення минулих поколінь у галузі фізичного вдосконалення та оздоровлення. Фізична культура, як правило, детермінується та вимірюється рівнем фізичної підготовленості та систематичною руховою активністю;
- інтелектуальну культуру, яка взаємопов'язана з процесом перекодування і засвоєння інформації. Інтелектуальна культура відображає готовність користуватись набутими знаннями, а також прагнення до підвищення рівня своєї освіти [18; 26].

Педагогічною наукою встановлено, що мета здоров'язбережувальних освітніх технологій полягає в забезпеченні умов фізичного, психічного, соціального, а також духовного комфорту, що сприяють продуктивній навчально-пізнавальній та професійній діяльності учасників освітнього процесу, заснованій на науковій організації праці та культурі здорового способу життя особистості [9, с. 14].

О. Московченко вважає [19], що здоров'язбережувальні технології – це система наукових знань, засобів, методів, способів і прийомів, що дають змогу оцінити функціональні та психофізіологічні параметри здоров'я людини; на основі оцінки параметрів здоров'я підібрати адекватне тренувальне навантаження, що сприяє підвищенню функціональних можливостей організму для переходу його на новий рівень функціонування з метою збереження й зміцнення творчого потенціалу, підвищення рівня працездатності та професійної активності, виконання завдань спортивної підготовленості.

Серед критеріїв, які ідентифікують педагогічну технологію як здоров'язбережувальну, виділимо такі: забезпечення стійкої мотивації та інтересу до навчально-пізнавальної діяльності; здійснення освітнього процесу відповідно до вікових законів психічного, фізичного та фізіологічного розвитку студентів; здійснення превентивних заходів щодо стомлення студентів.

Наші пошуки свідчать, що у науковій періодиці поняття «здоров'язбережувальні технології» досить тісно переплітаються з технологією навчання здоров'ю [23]. Так, наприклад, у науковій статті «Навчаємо бути здоровими: позакласна робота: 5–9 кл.» відзначається про те, що технології навчання здоров'ю полягають у гігієнічному навчанні, набутті життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо). Технологію навчання здоров'ю потрібно розуміти як профілактику травматизму та зловживання психоактивними речовинами. Ця технологія реалізується завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти.

Якщо розглядати здоров'язбережувальні технології як цілісність, то в їх змісті варто виокремити такі складові: аксіологічну, інформаційно-гносеологічну, екологічну, мотиваційно-вольову, здоров'язбережувальну та фізкультурно-оздоровчу. Зупинімось коротко на змістовому наповненні відзначених складових.

Аксіологічна складова здоров'язбережувальної технології полягає у формуванні ціннісно-орієнтованих установок на здоров'я як невід'ємної частини життєвих цінностей та світогляду.

Інформаційно-гносеологічна складова сприяє формуванню системи наукових і практичних знань, умінь і навичок поведінки у

повсякденній діяльності, які забезпечують ціннісне ставлення до особистого здоров'я та здоров'я інших людей; розвиток знань про здоровий спосіб життя.

Екологічна складова пов'язується з усвідомленням того, що людина як біологічний вид існує в єдності з біосферою, сприяє гуманістичним засадам і правилам поведінки в природному середовищі, мікро- й макросоціумі.

Мотиваційно-вольова складова ґрунтується у прояві психологічних механізмів, спрямованих на формування досвіду взаємовідносин особистості та суспільства; формує такі якості особистості, як організованість, дисциплінованість, обов'язок, честь, гідність.

Здоров'язбережувальна складова – це система вправ, які спрямовані на вдосконалення навичок і вмінь щодо особистої гігієни, догляду за своїм одягом, місцем проживання, навколишнім середовищем, дотримання режиму харчування, чергування праці та відпочинку, попередження шкідливих звичок, функціональних порушень та захворювань тощо.

І, зрештою, фізкультурно-оздоровча складова. Ця складова передбачає підвищення рухової активності, забезпечує загартовування організму, високі адаптивні можливості; підвищення працездатності [15; 16].

Як інструментарій освітнього процесу поняття «здоров'язбережувальні технології» об'єднує педагогічні технології навчання, які засновані на: соціальній моделі здоров'я; індивідуалізації навчання і виховання; диференціації студентів згідно до вікових, психологічних та психофізіологічних особливостей, особистісних потреб та інтересів; інноваційних методах і формах навчання, сприятливих до збереження здоров'я кожної дитини; створенні емоційно та гігієнічно сприятливого середовища; на формуванні у майбутніх фахівців самоохоронної поведінки та навичок, які сприяють збереженню здоров'я [7; 8].

Отже, аналіз результатів наукових досліджень, які стосуються теорії і практики реалізації здоров'язбережувальних технологій під час навчання студентів, засвідчує, що здоров'язбережувальні технології є дидактичною системою засобів, принципів, способів, методів і форм організації та управління процесом підготовки майбутніх

фахівців. Ці технології ґрунтуються на збереженні, розвитку і зміцненні здоров'я студентів [5; 7; 9; 11; 15; 26; 30]. Зрозуміло, що такий системний підхід до реалізації здоров'язбережувальних технологій у контексті фахової підготовки соціальних робітників вимагає конкретизації компонентів вказаної дидактичної системи з урахуванням особливостей та специфіки професійної діяльності.

Мета здоров'язбережувальних освітніх технологій навчання полягає у забезпеченні студентам можливості збереження здоров'я за період навчання в закладі вищої освіти. Зусилля мають спрямовуватись на оволодіння студентами необхідними компетентностями зі здорового способу життєдіяльності. На нашу думку, важливо навчити студентів застосовувати набуті компетентності у майбутній професійній діяльності, а також у повсякденному житті. Важливим показником, який розкриває всі здоров'язбережувальні освітні технології, є систематична діагностика фізичного і психічного стану студентів, а також відстеження динаміки змін основних параметрів розвитку організму. Цей підхід надасть змогу здійснити відповідні висновки та узагальнення, які стосуються стану здоров'я студентів [21].

У закладах вищої освіти застосовуються такі види здоров'язбережувальних технологій:

- фізкультурно-спортивні заходи (фізичне виховання як навчальна дисципліна, спортивні гуртки та секції, а також багато інших видів рухової активності);
- просвітницько-педагогічні заходи (бесіди, які стосуються безпеки життєдіяльності, основ біоетики, профільні конференції, семінари та інше);
- технології забезпечення безпеки життєдіяльності. Наприклад, робота інженерно-технічних служб закладу вищої освіти [26].

Дослідниками запропоновано різні класифікації здоров'язбережувальних технологій. Наприклад, досить вдалим є поділ здоров'язбережувальних технологій на захисно-профілактичні, компенсаторно-нейтралізуючі, стимулюючі та технології компетентісного спрямування. Таким чином, основне завдання захисно-профілактичних технологій – це захист дітей від несприятливих для здоров'я впливів (санітарно-гігієнічні вимоги, чистота, щеплення, ін.). Компенсаторно-нейтралізуючі технології – це ті технології, які викорис-

товуються для нейтралізації будь-якого негативного впливу (фізкультхвилинки, вітамінізація харчового раціону та інші). До стимулюючих технологій належать: загартовування, фізичні навантаження. Тобто стимулюючі технології допомагають активізувати власні ресурси дитячого організму. І, нарешті, технології компетентісного спрямування – це ті, які покликані забезпечити рівень грамотності в питаннях здоров'я [20].

Т. Карасьовою подається наступна класифікація здоров'язбережувальних технологій: медико-гігієнічні технології; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'язбережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; здоров'язбережувальні освітні технології [13].

У науковому дослідженні (автор проф. О. Янкович), яке стосується розвитку здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи (1991–2016 рр.) сказано, що доцільно класифікувати технології у галузі здоров'язбереження на основі того, хто є їх провідними суб'єктами. Нагадаємо, що у всіх освітніх технологіях об'єктами і водночас суб'єктами є учні (студенти). Відтак за суб'єктністю серед здоров'язбережувальних технологій доцільно виділити:

- здоров'язберігальні навчальні технології. Ці технології реалізують учителі шкіл у навчально-виховному процесі;
- медичні, які реалізують медичні працівники, психологи й соціальні педагоги;
- профілактично-оздоровчі (реалізуються переважно вчителями та фахівцями з фізичної культури під час уроків фізичного виховання та в позашкільній діяльності);
- комплексні (суб'єктами є вчителі, батьки, психологи та інші фахівці зі здоров'язбереження) [30].

У наукових джерелах віднаходимо [11; 25; 27], що серед конкретних методів здоров'язбережувальних технологій виділяються: диспансеризація учнів і студентів; профілактичні щеплення; забезпечення рухової активності; вітамінізація, організація здорового харчування (включаючи дієтичне); заходи санітарно-гігієнічного характеру, пов'язані з респіраторно-вірусними інфекціями, зокрема грипом; оздоровчі технології, спрямовані на вирішення завдань

зміцнення фізичного здоров'я студентів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музикотерапія та інші.

У процесі дослідження здоров'язбережувальної діяльності закладів освіти встановлено, що наявні технології втілюються крізь наступні напрямки навчально-виховної роботи:

- створення умов, які сприяють покращенню здоров'я студентів і їхнього гармонійного розвитку;
- організація навчально-виховного процесу з урахуванням його психологічного та фізіологічного впливу на організм майбутнього фахівця;
- розробка і впровадження навчальних програм з розвитку культури здоров'я і профілактики шкідливих звичок;
- корекція порушень, які виникають у соматичному здоров'ї, з використанням комплексу оздоровчих і медичних заходів;
- медико-психологічний та педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку студентів;
- функціонування служби психологічної допомоги педагогічним працівникам, учням і студентам щодо подолання стресів, тривожності; гуманного підходу до кожної дитини, формування доброзичливих і справедливих відносин у колективі;
- контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу, нормування навчального навантаження і профілактика стомлюваності учнів і студентів;
- організація та забезпечення умов правильного та збалансованого харчування учнів і студентів [5; 23].

Досягнуті результати. Ставлення майбутніх фахівців соціальної роботи до власного здоров'я є важливим чинником здоров'язбережувальної технології. Позитивне ставлення є основою їхньої мотивації, зокрема ціннісних орієнтирів щодо збереження та зміцнення здоров'я у контексті пізнавальної і професійної діяльності.

Конкретизація елементів системи дидактичних засобів та методів у контексті здоров'язбережувальної технології підготовки фахівців соціальної роботи передбачає декілька змістових ліній, а саме: збереження психологічного здоров'я у системі комунікації *суб'єкт – суб'єкт* та *суб'єкт – колектив (соціум)*; збереження психоло-

гічного та фізичного здоров'я у контексті взаємодії суб'єкт – технічний засіб (комп'ютер, мультимедійний засіб, он-лайн технології тощо). Наприклад, це стосується найпоширеніших он-лайн технологій для заохочення майбутніх соціальних робітників до здорового способу життя та запобігання і профілактики соціально-негативних явищ, а саме: соціальні медійні служби, соціальні блоги, інтерактивні он-лайн платформи, веб-сайти здоров'язбережувальної орієнтації тощо. Актуальним у цьому контексті є впровадження в освітній процес навчальних курсів, практик, тем, що акцентують увагу на формуванні практичних умінь і навичок здоров'язбережувального змісту і є важливими структурними елементами професійної компетентності соціального робітника. Це стосується безпечної комунікації в соціумі, роботи в соціальних мережах, застосування мультимедіа, он-лайн технологій, сприйняття, обробка і критична оцінка інформації та інформаційних джерел тощо.

Як бачимо, визначені змістові лінії переплітаються у психологічному, дидактичному та технологічному аспектах. Це спонукає до висновку, що однією з особливостей здоров'язбережувальної технології у підготовці соціальних робітників є інтеграція навчальних дисциплін на основі здоров'язбережувальної акцентології. Це стосується насамперед таких дисциплін: «Технології соціальної роботи», «Інноваційні технології в соціальній роботі», «Інформаційно-комунікаційні технології», «Педагогіка», «Загальна та соціальна психологія», «Медіація в соціальній роботі» та ін.

Впровадження здоров'язбережувальних технологій потребує злагодженості у діяльності педагога та майбутніх фахівців. Від педагога вимагається не допускати перевантаження вихованців, визначаючи оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її надання, враховувати інтелектуальні та фізіологічні особливості студентів. Намагатися планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми. Здоров'язбережувальні технології передбачають: зміну видів діяльності, чергування інтелектуальної, емоційної, рухової діяльності; групової й парної форм роботи, які сприяють підвищенню рухової активності, вчать вмінню поважати думки інших, висловлювати власні думки, правилам спілкування; проведення ігор та ігрових ситуацій, інтегрованих та нестандартних практичних занять [2].

Що стосується професійної діяльності соціального педагога в закладах освіти, то вона повинна базуватися на засадничих принципах плідної суб'єкт-суб'єктної взаємодії (соціальний педагог–учитель і соціальний педагог–учень). Ця взаємодія проявляється крізь системну взаємодопомогу щодо виконання поставлених завдань із збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління.

Під час використання здоров'язбережувальних технологій доцільно здійснювати профілактичну діяльність у закладах надання освітніх послуг. Профілактична діяльність повинна здійснюватися у контексті вирішення наступних проблем [5; 8; 14; 23]:

- передбачення захворювань;
- системного моніторингу здоров'я студентів;
- організація продуктивних бесід зі студентами про стан здоров'я та необхідність здійснювати здоровий спосіб життєдіяльності;
- забезпечення системи комплексної педагогічної, психологічної та соціальної допомоги проблемним студентам;
- залучення соціальних робітників, а також медиків до реалізації усіх складових роботи щодо збереження і покращення здоров'я молоді.

Варто відзначити, що основними напрямками реалізації ідей позитивного досвіду розвитку здоров'язбережувальних технологій під час професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи галузі освіти є:

- орієнтація на впровадження освітньо-рухових технологій, здійснення взаємозв'язку розумового, фізичного, морального виховання в навчально-виховному процесі навчального закладу;
- проведення наукових досліджень щодо використання здоров'язбережувальних технологій у навчальних закладах;
- обґрунтування нових технологій зміцнення здоров'я студентів;
- внесення змін до програм навчальних педагогічних, психологічних дисциплін, педагогічних практик, під час яких майбутні вчителі впроваджуватимуть методи «Навчання в русі», елементи технології М. Єфименка, арт-терапію, медіаосвітні технології для формування мотивації до здорового способу життя [30].

У процесі дослідження психолого-педагогічних вимог до розвитку здорового способу життєдіяльності майбутніх фахівців соціаль-

ної роботи визначені основні здоров'язбережувальні компоненти освітнього простору. Встановлено, що до цих компонентів належать [9; 26]:

- інформаційно-змістовий (врахування у змісті навчальних дисциплін вивчення складових здоров'язбереження);
- мотиваційно-ціннісний (формування внутрішніх мотивів і ціннісних орієнтацій на здоров'я як найвищу цінність людини);
- пізнавальний (формування компетентності про основи здоров'я, практичних умінь і навичок ведення здорового способу життєдіяльності, а також безпечних форм поведінки);
- екологічний (усвідомлення єдності людей і природи, залежності здоров'я людини від екології довкілля, розвиток ціннісного ставлення студентської молоді до природи, а також досвіду практичної діяльності в довкіллі);
- емоційно-вольовий (формування стійкої емоційної поведінки, таких якостей особистості, як: відповідальність, турботливість, акуратність, сумлінність та інших);
- фізкультурно-оздоровчий (розвиток фізичних якостей та високих адаптивних можливостей організму на основі використання фізичних вправ і систематичних спортивних тренувань, підвищення рівня рухової активності, а також здійснення загартовування організму);
- діяльнісно-процесуальний (дотримання правильного розпорядку дня, профілактика шкідливих звичок, функціональних порушень і захворювань студентської молоді) .

До важливих напрямів діяльності закладу вищої освіти в контексті створення необхідних умов для збереження і зміцнення здоров'я студентів є розробка та подальше впровадження в освітній простір здоров'язбережувальних технологій, способів профілактики виснаження і стомлення, підвищення психоемоційної активності студентів із урахуванням їх індивідуальних потреб та особливостей. На підставі відзначених міркувань запропонуємо теоретичні моделі розвитку здорового способу життєдіяльності майбутніх фахівців соціальної роботи (*див. таблицю 3.2*) [18; 20; 26–28].

Таблиця 3.2

Багатодисциплінарна теоретична модель	Одностисциплінарна теоретична модель	Інтегрована теоретична модель
Реалізація цієї моделі вимагає розгляду питань здоров'язбереження студентів під час вивчення навчальних дисциплін, які належать до основного і вибіркового компонента освітньо-професійної програми за спеціальністю «231 Соціальна робота». Ця модель передбачає повне охоплення навчанням студентів здорового способу життєдіяльності, а також велика кількість педагогів залучається до освіти в сфері здоров'я людини.	Основна мета реалізації цієї моделі – це розвиток у студентів здоров'язберігаючої компетентності. Ця мета досягається за допомогою навчального плану та робочих програм із навчальних дисциплін «Основи здоров'я», «Валеологія», «Анатомія людини», «Фізіологія людини» та інших. Доцільно започаткувати професійну спільноту педагогів, діяльність якої спрямовуватиметься на поширення якісно нового інформаційного контенту з проблем здоров'язбереження.	Ця модель поєднує багатодисциплінарну і одностисциплінарну. До цієї моделі входить валеологічна освіта, яка здійснюється за межами навчального закладу. Наприклад, громадськими організаціями, зусилля яких спрямовані на формування ідеології здоров'язбереження майбутніх поколінь.

Джерело: власна розробка

Таким чином, використання здоров'язбережувальних технологій в контексті підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи передбачає здатність викладача до рефлексії своїх дій, наявність у педагога високого рівня мотивації та ціннісного ставлення до науково-дослідницької і викладацької діяльності, а також володіння продуктивними (творчими) методами та засобами досягнення цілей навчання.

Ефективність використання здоров'язбережувальних технологій визначається здатністю викладача відшукувати нетрадиційні (творчі) підходи до вирішення актуальних проблем, які стосуються, з одного боку – культури здоров'я майбутніх фахівців соціальної

роботи, а з іншого – розвитку фахових компетентностей і особистісних якостей студентів.

У ході нашого дослідження встановлено, що наукові концепції здоров'язбереження студентської молоді, зокрема майбутніх фахівців соціальної роботи, широко розкриті у наукових працях філософсько-педагогічного, соціально-психологічного та медичного спрямування. У наукових роботах відзначеного спрямування розкрито зміст наукової теорії щодо різних складових здоров'язбережувальної діяльності, її проектування. Між тим, подальшої розробки вимагає проблема методичної підготовки майбутніх фахівців до застосування здоров'язбережувальних технологій і впровадження їх у педагогічну практику [9; 11; 16; 26].

Висновки. Ми підтримуємо думку наукових дослідників про те, що здоров'язбережувальні технології в закладах вищої освіти не є чимось невідомим і таємним. Виважено складений навчальний розклад, використання педагогічним колективом і, звичайно, соціальним педагогом під час організації освітнього процесу прийомів рухової активності, нейтралізації стресів, організації здорового харчування, зв'язок навчального матеріалу з життям, озброєння студентів валеологічними та екологічними знаннями дозволяє суттєво підсилити потенціал (внутрішній ресурс) здоров'я студентів [27].

У процесі аналізу та узагальнення науково-методичних джерел з проблеми дослідження ми встановили, що впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес пов'язується з використанням низки заходів, до яких належать: медико-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, лікувальні, реабілітаційні-оздоровчі, соціально-адаптаційні, екологічні, а також забезпечення безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців [9; 10; 15].

Отже, мета усіх здоров'язбережувальних технологій – сформувати у підростаючого покоління необхідні знання та компетентнісний досвід здорового способу життєдіяльності, які будуть використані у подальшій навчально-пізнавальній діяльності, професійній підготовці, стануть основою для успішної соціальної адаптації. Таким чином, досягнути згадану мету можливо лише в процесі комплексної, системної роботи соціального педагога, медичних працівників, психологів, працівників соціальних служб і батьків.

Перспективи подальших наукових досліджень. Незважаючи на те, що відбувається поступовий розвиток здоров'язбережувальної культури майбутніх фахівців соціальної роботи галузі освіти, потрібно відзначити про наявність багатьох недоліків у цьому процесі. Наші наукові розвідки засвідчують, що в теорії і практиці освіти відсутня:

- по-перше, системна дидактична модель розвитку здоров'язбережувальної культури майбутніх фахівців соціальної роботи галузі освіти;

- по-друге, застаріле або відсутнє проблемно-змістове забезпечення розвитку здоров'язбережувальної культури студентів;

- по-третє, залишається актуальною проблема розробки критеріїв вимірювання рівня розвитку здоров'язбережувальної культури майбутніх фахівців соціальної роботи в галузі освіти.

На останок відзначимо, що актуальною проблемою лишається розробка механізму управління використанням здоров'язбережувальних технологій під час підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 1. С. 52–58.
2. Борисенко Л.Л. Використання здоров'язберігаючих технологій у професійній діяльності майбутніх педагогів. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної педагогічної освіти*. Лисичанськ, 2015. С. 36–41.
3. Галатюк М.Ю. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання в контексті розвитку їх спортивної культури. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій»*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2020. Вип. 21 (Том 3). С. 184–187.
4. Даниленко Л., Карамушка Л. Освітній менеджмент: Навчальний посібник. К.: Шкільний світ, 2003. 400 с.
5. Демінська Л.О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язберігаючих технологій у системі загальноосвітніх шкіл. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. журн.* – Х.: ХОВНОКУ–ХДАДМ, 2011. № 11. 154 с.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: *Навчальний посібник*. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

7. Єфімова В.М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 1. С. 57–60.
8. Здоров'я через освіту. *Матеріали Міжгалузевої регіональної науково-практичної конференції у м. Донецьку, 22 квітня 2009 року. У 2-х томах*. Донецьк: Каштан, 2009. 398 с.
9. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: *колективна монографія* [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль: Осадца В.М., 2019. 400 с.
10. Зоріна М.О. Здоров'язберігаючі технології в підготовці майбутнього фахівця. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 30–31. С. 147–151.
11. Зьома Н.О. Здоров'язберігаючі технології в формуванні позитивного відношення до здорового способу життя. *Science Review*. 1(8), Vol.5, January 2018. С. 101–105.
12. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. *Методичний збірник*. Упорядник Г.О. Сиротенко. Полтава: ПОІППО, 2006. 124 с.
13. Карасева Т. Современные аспекты реализации здоровьесберегающих технологий. *Начальная школа*. 2005. № 11. С. 75–78.
14. Ковалько В.И. Здоровьесберегающие технологии: *школьник и компьютер: 1–4 классы*. 2007. 304 с.
15. Козак Н.Г. Здоров'язберігаюче виховання підлітків основної школи в навчально-виховному процесі: *автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07*. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ, 2016. 19 с.
16. Кравчук Л.С. Здоров'язберігаючі технології – провідна умова навчальної діяльності студентів. *Збірник наукових праць ХІСТ Університету «Україна»*. 2015. № 10. С. 44–47.
17. Кучма В.Р., Степанова М.И. Концепция «Общие подходы к формированию гигиенических требований к условиям реализации основных общеобразовательных программ». *Проект «Разработка компонентов стандарта общего образования второго поколения»*. 2006. 56 с.
18. Мелега К.П. Сучасні технології здоров'язбереження: *навчальний посібн.* Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 200 с.
19. Московченко О.Н. Оптимизация физических нагрузок на основе индивидуальной диагностики адаптивного состояния у занимающихся физической культурой и спортом (с применением компьютерных технологий): *автореф. дис. ... д-ра пед. наук*, 2008. 62 с.
20. Навчання заради здоров'я. *Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок: важливий компонент школи, дружньої до дитини, школи, що підтримує здоров'я*: Навч. посіб. ВООЗ. Київ: ВКТФ «Кобза», 2004. 123 с.

21. Поліщук В. Значення туристсько-краєзнавчої діяльності для фізичного і розумового розвитку дитини. *Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту: Періодичне видання*. Львів: Українські технології, 2006. Вип. 10: У 4 т. Т. 3. С. 437–442.
22. Поташнюк І.В. Теоретичні і методичні засади застосування здоров'я-збережувальних технологій навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах: *дис. ... докт. наук: 13.00.02*. К., 2012. 507 с.
23. Свириденко Світлана. Навчаємо бути здоровими: *позакласна робота: 5–9 кл.* К.: Шк. Світ, 2007. С. 107–111.
24. Сисоєва С.О., Галицька М.М. Культурологічний підхід в організації освітнього процесу. *Педагогічний процес: теорія та практика (1–2)*. 2015. С. 18–22.
25. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе. 2006. 320 с.
26. Сучасні здоров'язбережувальні технології: *монографія / за загальною редакцією проф. Ю.Д. Бойчука*. Харків: Оригінал, 2018. 724 с.
27. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: *кращий досвід. Авт. кол.; уклад. А.Г. Обухівська, І.І. Цушко*. К.: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 221 с.
28. Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: *реалії та перспективи: збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.) / упоряд. і ред.: В.П. Титаренко, А.М. Хлопов*. Полтава: ПНПУ, 2017. 408 с.
29. Чернишов О.І. Стратегічні напрямки здоров'язбереження в освіті. *Здоров'я через освіту. Матеріали міжгалузевої регіональної науково-практичної конференції, 22 квітня 2009 року*. Т. 1. С. 13.
30. Янкович О. Розвиток здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи (1991–2016 рр.). *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2017. Вип. 4. С. 301–312.

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА
У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ЗМІН.
СУЧАСНІ ВІЗІЇ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**PRACA SOCJALNA
W OKRESIE ZMIAN KRYZYSOWYCH.
WIZJE NOWOCZESNE**

MONOGRAFIA ZBIOROWA

*За науковою редакцією
Пелеха Юрія Володимировича*

*Технічний редактор
Віталій Власюк*

Підписано до друку 25.12.2023 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. Гарнітура "PT Serif". Друк офсет.

Ум. друк. арк. 24,83. Наклад 100 пр. Зам. 112.

Видавництво "Волинські обереги".

33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;

e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано в друкарні видавництва "Волинські обереги".